

**УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА У
ФРАНЦУЗЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ (на матеріалі французьких
перекладів повістей М. Коцюбинського)**

Статтю присвячено дослідженню особливостей відтворення художнього методу та стилістики М. Коцюбинського у французьких перекладах Емілі Крюби. Аналізуються найпоширеніші перекладацькі прийоми, що служать для збереження українського колориту повісті "Тіні забутих предків" у французькому перекладі "Les Ombres des ancêtres disparus".

Ключові слова: мова, культура, знакова система, українська культурна спадщина, французький переклад.

Мова є найважливішим засобом не лише комунікації та вираження думки, але й акумуляції культурних знань. Мова є складною знаковою системою, яка служить для передачі, зберігання, використання та перетворення інформації. Разом із мовою знаковою (семіотичною) системою постає культура, у якій зашифровано соціальну інформацію, тобто той зміст та значення, які закладені суспільством. Справедливо вважає Ю. Лотман, що культура – це "символічний всесвіт", оскільки деякі її елементи можуть набути особливого етнічного змісту й стати символами народів [Лотман, 1971, 228].

Як підкреслює В.Вороб'їєв, національний характер культури як "культурний інваріант" не відкидає, а, навпаки, передбачає взаємодію мов та культур різних народів, їх взаємозбагачення аж до формування цілісної "фундаментальної основи" – світової культури, досягнення всього людства. Дослідник розрізняє культуру єдності національного (специфічного) та спільного (інтернаціонального), а долучитися до багатства культури, як класичної, так і сучасної, люди можуть лише за допомогою мови. Людина неминуче формує визначену "картину світу", у тому числі й культурологічну, під впливом мови, системи її одиниць, що знаходяться у певному відношенні [Вороб'їєв 2006, 15].

"Вивчаючи іноземну мову, – підкреслюють Е. Верещагін та В.Костомаров, – зазвичай прагнуть, перш за все, оволодіти ще

одним засобом участі в комунікації. Однак, опановуючи мову, людина одночасно потрапляє до нової національної культури, отримує величезне духовне багатство, яке охороняє вивчаємо мова" [Верещагин, Костомаров, 1990, 4].

Дослідження повістей М. Коцюбинського з точки зору української культурної спадщини зумовлює **актуальність** цієї роботи, яка має на меті проаналізувати особливості відтворення неповторного художнього слова українського письменника у французькому перекладі Еміля Крюби, зробленому в другій половині ХХ століття, що зберігає "дух народу" (за В. фон Гумбольдтом).

Знайомство з творчістю уславленого українського прозаїка поширилось за межами Батьківщини завдяки перекладам його творів такими перекладачами, як М. Скрипник, А. Бернгард, А. Мистецький, Дж. Гуральський, А. Микитяк, Г. Андрусишин, М. Джамбол (англійською), Ж. Меркаде, Е. Крюба (французькою), Х. Борисюк (іспанською) та ін., зробленими в різні періоди.

Зацікавлення творами українського класика знайшло свій відбиток у науковому дослідженні Еміля Крюби "Михайло Коцюбинський (1864–1913) і українська проза його часу", де французький перекладач приділяє увагу лінгвостилістичному аспекту мовлення українського письменника. Багатство, колоритність мови, мелодійність стилю українського митця вразили Еміля Крюбу. Його бажання показати українську культуру французькому читачеві втілено у власному перекладі французького дослідника повісті *"Les Ombres des ancêtres disparus"* та новел М. Коцюбинського.

Слід зазначити, що наукова діяльність Еміля Крюба, як літературознавця та перекладача, охоплює чималий доробок, присвячений творчості українських письменників кінця ХІХ – початку ХХ ст. Захистивши у 1974 році докторську дисертацію "М. Косцюбунський et la prose ukrainienne de son temps" у Сорбонні в Парижі, продовжує досліджувати українську культуру і втілює свій науковий інтерес у праці "Національне та культурне відродження в Україні в 1917-1930 рр". Як перекладач, Еміль Крюба ознайомив французького читача із творами Коцюбинського, Франка, Хвильового. Так, у 1966 році у французькому перекладі Е. Крюби виходить вірш "Каменярі" Івана Франка, а у 1971 році надруковані новели М. Коцюбинського "Поєдинок", "На камені", "Цвіт яблуні", "Він іде", "Intermezzo" та "Що записано в книгу життя" та повість "Тіні забутих предків". Зворотній зв'язок українсько-французьких

взаємин відбувався також завдяки викладацькій діяльності професора у КНУ ім.Т.Шевченка, де у 1963-68 рр. він викладав французьку мову і літературу та практику перекладу.

Зважаючи на численні праці Еміля Крюби, присвячені дослідженню творів різних письменників, для нас особливо важливо, що перекладач обрав саме стиль М. Коцюбинського і поставив своїм завданням збереження реалій-символів, карпатського колориту, фольклорних традицій українського народу яскраво представлених у повісті "Тіні забутих предків" М. Коцюбинського.

Отже, **завданням** нашого дослідження є з'ясування головних перекладацьких прийомів, які застосував Еміль Крюба у своїй роботі, що служать для відтворення художнього методу та стилістики М. Коцюбинського у перекладі повісті "Тіні забутих предків", який полягає у майстерному поєднанні міфопоетичних принципів із психологічним імпресіонізмом.

Почнемо з того, що відчуття казковості карпатського життя не полишало М. Коцюбинського, він із захопленням вивчав життя гуцулів, назви рослин, проймався духом гірської природи. Письменник хотів показати Карпати, як своєрідний загадковий куточок, острівець із своїм, не схожим на звичайний, світом. Водночас художник прагнув заглибитись у душу людини разом з її психікою, духовним світом, знаходячи неповторні художні засоби для розкриття внутрішнього світу своїх героїв [Кузнецов, Орлик, 1990, 126-129].

Завдання перекладача не з легких, оскільки доводиться відтворювати із хистом художника всі тонкощі імпресіоністичного пейзажу, де присутні такі художні елементи композиції, як: перспектива, характерне освітлення, яскравість образів:

"Звідси дивися на гори, близькі і далекі верхи, що голубіли на небі, на смерекові чорні ліси, з їх синім диханням, на ясну зелень царинок, що, мов дзеркала, блищали в рамах дерев. Під ним в даліні кипів холодний Черемош". [Коцюбинський 1977, 416] / *"De là, il regardait les montagnes, les sommets rapprochés et éloignés, qui se détachaient en bleu clair sur le ciel, les forêts de pins noires avec leur haleine violette, les taches vert clair des parcs, qui brillaient comme des miroirs encadrés dans les arbres. En dessous, dans le vallon, bouillonnait le Tchéremoche aux eaux glaciales"* [Kotsioubynsky 1971, 13].

Із великою скрупульозністю Еміль Крюба добирає засоби виразності задля збереження соковитих описів природи у перекладі.

Так, наприклад, метафори, епітети, порівняння, оксюморон знаходять свої французькі відповідники (*les forêts de pins noires avec leur haleine violette; les taches vert clair des par, qui brillaient comme des miroirs encadrés dans les arbres; bouillonnait le Tchérémoche aux eaux glaciales*). Попри те, що у французькій мові немає еквівалента українському дієслову "голубіти", Еміль Крюба вдається до описового перекладу, тим самим створюючи французькому читачеві простір для уяви. Також спостерігаємо увиразнення (*le Tchérémoche aux eaux glaciales* – замість *холодний Черемош*), що компенсує певні стилістичні втрати перекладу.

Природа входить у душу гуцула чарівними звуками, казковими образами, якими він наділяє її явища, її рослинний і тваринний світ, а людська душа вертає красу природі в піснях. Краса любові головних героїв повісті також оповита піснями: ми, ніби, чуємо флюяру Іванка та співанки Марічки.

Ой прибігла з полонинки	De la prairie est accourue
Білая овечка -	Ma belle et blanche agnelle,
Люблю тебе, файна любко,	Je t'aime, ma douce chéri,
Та й твої словечка...	Ta parole est de miel...
[Коцюбинський 2013, 39]	[Kotsioubynsky 1971, 26]

Ой кувала ми зозулька та й коло потічка.	Un petit coucou a chanté pour moi près de l'étang
А хто ісклав співаночку?	Qui en fit une chanson? Maritchka qui aime Ivan.
Йванкова Марічка.	[Kotsioubynsky 1971, 27]
[Коцюбинський 2013, 39]	

Відтворення поетичної форми української співанки вимагає від перекладача ще й таланту поета, який, без сумніву, виявляється у поетичному перекладі Еміля Крюба. Однак, попри намагання перекладача зберегти риму, лексичні додавання руйнують мелодику оригіналу. Порівняємо: *зозулька* – *un petit coucou* (*маленька зозуля*), *потічок* – *l'étang* (*ставок*), *співаночка* – *une chanson* (*пісня*), *Йванко* – *Ivan*, *словечка* – *parole* (*слова*), *полонинка* – *la prairie* (*прерія*), *овечка* – *agnelle* (*вівця*). Зауважимо що, розбіжність мовних засобів французької та української мов не дала перекладачеві повною мірою відтворити співанку, оскільки зменшувальні суфікси, які створюють музичний ритм відсутні у цільовій мові.

Засоби вираження української мови дозволяють висловлювати почуття з неймовірною виразністю та ніжністю. Хоча французька мова не поступається своєю виразністю, однак ми можемо спостерігати як часом їй бракує тих пестливих суфіксів, якими

скрізь рясніє мова персонажів у повісті М. Коцюбинського: "Вони робили собі курбало у потоці, глибоке місце, і, роздягшись, бовтались в нім, як двоє лісних звірят, що не знають, що таке сором" [Коцюбинський 1977, 423]. "*Ils se creusaient un nid dans le torrent, un trou profond et, après s'être déshabillés, ils s'ébattaient dedans, comme deux jeunes bêtes de la forêt, qui ignorent la honte*" [Kotsioubynsky 1971, 23].

За відсутності французьких еквівалентів, перекладач Еміль Крюба застосовує прагматичну адаптацію до норм цільової мови, зберігаючи авторський задум – передати виняткову ніжність почуттів, які яскраво виражені у відносинах Марічки та Іванка, їх безпосередність та щирість, що подібні до "звіряток" (*jeunes bêtes de la forêt*). Спираючись на мовну норму, французький перекладач знаходить аналоги українським звертанням, які належать до іншого стилістичного регістру (*любчику – mon chéri, моє солодашко – ma très douce, файна любко – ma douce chéri*). Так, слова *любчик, любка* належить до розмовного стилю, а *файний* до діалектизмів. Французька стилістика пропонує такі варіанти пестливих звернень, як *mon chou, ma biche* тощо, однак вони, скоріше, мають пейоративний сенс. Натомість Еміль Крюба пропонує нейтральні одиниці *mon chéri, ma douce chéri*, які ми не вважаємо семантично недостатніми, оскільки вони цілком відповідають естетичній функції оригіналу, так само, як дослівний переклад *ma très douce (солодашко)*.

Ніби вимовляючи біль і страждання героїв, їхнє щастя та захоплення, виграє трембіта, що повсякчасно акомпанує у композиції: "*І втретє затрембітала трембіта про смерть в самотній хаті на високій кичері*" [Коцюбинський 1977, 422]. "*Трембіти плакали під вікном*" [Коцюбинський 1977, 462]. "*Під вікнами сумно ридали трембіти*" [Коцюбинський 1977, 465]. / "*Les trembitas pleuraient sous la fenêtre*" [Kotsioubynsky 1971, 86]. "*Sous les fenêtres, les trembitas sanglotaient tristement*" [Kotsioubynsky 1971, 91].

Відтворення метафоричності, яка робить трембіту живим учасником подій і виразником гуцульського духу, є важливим для розуміння цього символу в українській традиції. Перекладач знайомить читача з українським інструментом шляхом транскрибування з описовою перифразою (комбінована реномінація): "*Autant qu'il s'en souvenait, la trembita (Trompette houtsole en bois de trois mètres de long environ) s'était déjà fait entendre deux fois près de la maison...*". Від назви інструменту утворено дієслово "трембітати", яке є безеквівалентним у

французькій мові, тому перекладач Е. Крюба розтлумачує його відповідно до контексту: *"Et pour la troisième fois, on entendit sonner la trembita pour annoncer la mort dans la chaumière solitaire sur la haute montagne chauve"* [Kotsioubynsky 1971, 22].

Оскільки дієслово "трембітати", яке є похідним дериватом від "трембіти", має подвійне значення – грати на трембіті, оповіщати [Словник української мови 1979, 242] – у перекладі воно виражається з допомогою дієслів *entendre sonner* та *annoncer*.

Маючи на меті заглибити французького читача в атмосферу краси й таємничості, смутку й тривоги, радості й любові, перекладач філігранно відтворює живу картину карпатського пейзажу, перенісши на терени французької мови всю палітру кольорів авторського слова М. Коцюбинського:

"З-за галузки смереки виглядали зажурені гори, напоєні сумом тіней од хмар, що все стирали бліду усмішку царинок" [Коцюбинський 1977, 418]. / *"De derrière un branche d'épicéa, pouvait apercevoir les monts attristés, enivés du chagrin répandu par les ombres des nuages, qui effaçaient sans arrêt le sourire pâle des parcs"* [Kotsioubynsky 1971, 16]; *"Ніжно дзвеніла над ним хвоя смерек, змішавшись з шумом ріки, сонце наляло злотом глибоку долину, зазеленило трави, десь курився синій димок од ватри, з-за Ігриця оксамитовим гулом котівся грім"* [Коцюбинський 1977, 419]. / *"Au-dessus de lui, les aiguilles de pins faisaient entendre un doux tintement qui se mêlait au bruit de la rivière, le soleil avait rempli d'or la profonde vallée, verdi les herbes, la fumée bleue d'un feu de bois montait quelque part, et le tonnerre avec grondement vélotéde l'autre côté de l'Ihrets"* [Kotsioubynsky 1971, 17].

Еміль Крюба тонко підходить до відтворення кожної деталі художнього твору: природи Карпат, фольклорних мотивів, характерів персонажів, психології героїв, реалій-символів, авторських неологізмів, зберігаючи розмаїття художніх засобів та яскравого колориту. Все це робить його переклад незаперечним внеском у збереження української культурної скарбниці та долучає інші культури до літературного, мовного та естетичного взаємозбагачення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. *Верещагин Е. М., Костомаров В. Г. Язык и культура: Лингвострановедение в преподавании рус. яз. как иностранного:*

Метод. руководство / Е. М. Верещагин, В. Г. Костомаров. – М.: Рус. яз. 1990. – 246 с.

2. *Воробъёв В. В.* Лингвокультурология. – М.: Издательство Российского университета дружбы народов, 2006. – 330 с.

3. *Лотман Ю. М.* О двух моделях коммуникации в системе культуры // *Semeiotike*. – Тарту, 1971. – № 6. – С. 228.

4. *Коцюбинський М. М.* Вибрані твори. Повісті та оповідання. – К.: Дніпро, 1977. – 499 с.

5. *Коцюбинський М. М.* Тіні забутих предків: повість, оповідання/ М.М.Коцюбинський ; передмова і коментарі Кузнецов Ю. – Харків: Філіо, 2013. – 156 с.

6. *Лотман Ю. М.* О двух моделях коммуникации в системе культуры // *Semeiotike*. – Тарту, 1971. – № 6. – С. 228.

7. *Кузнецов Ю. Б.* Слідами феї Моргани: вивчення творчості М. Коцюбинського в школі: Посібник для вчителя. / *Кузнецов Ю.Б., Орлик П.І.* – К.: Рад.шк., 1990. – 208 с.

8. *Словник української мови: академічний тлумачний словник української мови: тт.1–11.* [гол.редкол.: Білодід І.К.]. – К.: Наук. Думка, 1970–1980.

9. *Kotsioubynsky.Nouvelles/ Traduit par E.Kriuba.* – К.: Dnipro, 1971. – 207 с.

Стаття надійшла до редакції 22.10.2013

Кириллова В., асп.,

Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченко

УКРАИНСКОЕ КУЛЬТУРНОЕ НАСЛЕДИЕ ВО ФРАНЦУЗСКОМ ПЕРЕВОДЕ (НА МАТЕРИАЛЕ ФРАНЦУЗСКИХ ПЕРЕВОДОВ ПОВЕСТЕЙ М.КОЦЮБИНСКОГО)

Статья посвящена исследованию особенностей воспроизведения художественного метода и стилистики М.Коцюбинского во французских переводах Эмиля Крюбы. Анализируются распространённые переводческие приёмы, которые служат для сохранения украинского колорита повести "Тени забытых предков" во французском переводе "Les Ombres des ancêtres disparus".

Ключевые слова: язык, культура, знаковая система, украинское культурное наследие, французский перевод

Kyrylova V., PhD student,
Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kiev

**UKRAINIAN CULTURAL HERITAGE IN THE FRENCH
TRANSLATION
(BASED ON THE FRENCH TRANSLATIONS OF STORIES BY
M.KOTSYUBYNSKY)**

The article investigates the research of the peculiarities of the reproducing of M.Kotsyubinsky's artistic method and style in the French translation made by Emile Kryuba. The analyzed subjects are the most common translation methods that are used to preserve Ukrainian local color of the story "Shadows of Forgotten Ancestors" in the French translation "Les Ombres des ancêtres disparus".

***Keywords:** language, culture, the sign syst, Ukrainian Cultural Heritage, the French translation*

УДК 811.133.1

Кісьміна К.О., асп.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

**ВИКОРИСТАННЯ СТИЛІСТИЧНИХ ФІГУР
У СКЕТЧАХ Р. ДЕВОСА**

Стаття висвітлює стилістичні фігури, що сприяють створенню комічного ефекту у скетчах Раймона Девоса. Проведене дослідження виявляє своєрідність застосування стилістичних фігур у комічному контексті, дозволяючи проаналізувати і порівняти їх специфічні якості та особливості. Проаналізовані матеріали дозволяють класифікувати та конкретизувати стилістичні фігури скетчів Р. Девоса.

***Ключові слова:** стилістичні фігури, комічний ефект, антитеза, антанаклаза, гомеотелевт, асонанс, алітерація, частковий повтор, епанод, обхват, силепс, метабола.*

Метою статті було виявити своєрідність застосування стилістичних фігур у комічному контексті, проаналізувати і порівняти їх специфічні якості та особливості.

Багато робіт було присвячено вивченню стилістичних фігур (І. Смущинська, А. Суемі, І. Арнольд та ін.). Однак стилістичні фігури, що використовуються в тексті виключно із метою створення